

PERSONEN MET EEN HANDICAP HEBBEN HET RECHT OM TE WONEN IN DE MAATSCHAPPIJ

HOE KUNNEN LOKALE BESTUREN HIERTOEF BIJDAGEN?

Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap

(GRIPvzw) is de mensenrechtenorganisatie van en voor personen met een handicap in Vlaanderen. GRIP streeft naar gelijke rechten en gelijke kansen en komt op voor een inclusieve samenleving.

Het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap is ons uitgangspunt.

We sensibiliseren de maatschappij voor een betere kijk op personen met een handicap, en komen op voor het recht op inclusief onderwijs, betaald werk, voldoende inkomen, een toegankelijke, betaalbare woning en voldoende ondersteuning en zelfbeschikking daarbij.

GRIP richt zich in de eerste plaats op het regionale – Vlaamse – beleidsniveau. We werken op basis van een subsidie vanuit Gelijke Kansen.

Deze brochure kadert in ons werk rond het recht op wonen in de maatschappij.

Uitgave 2024

Verantwoordelijke uitgever:

GRIP vzw

Vooruitgangstraat 323, 1030 Brussel

T. (02) 214 27 60 - info@gripvzw.be

www.gripvzw.be

BE 0474.368.206 | RBR Brussel

INHOUD

5

voorwoord

8

**over het recht
op wonen van
personen met
een handicap**

situatie visie

20

**aan het werk
uitdagingen
aanbevelingen**

36 - 38

**slotwoord
bijlagen**

VOORWOORD

Iedereen heeft recht op een aangepaste woning, van goede kwaliteit, in een behoorlijke woonomgeving, tegen een betaalbare prijs en met woonzekerheid. Dit zijn allemaal aspecten van menswaardig wonen. Het is een uitdaging voor alle bestuursniveaus om dit te realiseren.

Als mensenrechtenorganisatie van personen met een handicap benadrukt GRIP het enorme belang van dit recht op menswaardig wonen. Zonder goede woonst hebben mensen geen volwaardige plek in onze maatschappij. We nodigen u als lokaal bestuur of lokale woonpartner dan ook uit om bij uw woonbeleid in uw gemeente ook aandacht te hebben voor het perspectief van personen met een handicap.

Personen met een handicap hebben immers net als iedereen het recht om te wonen waar en met wie ze willen, en om volwaardig deel uit te maken van de maatschappij. Dit wordt verwoord in het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (VN-Verdrag Handicap).

Met deze brochure wil GRIP lokale besturen handvaten aanreiken en inspireren om dit recht van personen met een handicap op wonen in de maatschappij dichterbij te brengen. Zo hopen we u te helpen om aan de slag te gaan bij het beantwoorden van de vraag:

“Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er een divers aanbod komt aan woonmogelijkheden die toegankelijk zijn voor de brede groep personen met een handicap?”

Waar vindt u in deze brochure wat u zoekt?

Geen goed beleid zonder een goede kennis van de situatie en een goede visie! In het eerste deel van deze brochure bieden we u daarom een aantal nuttige kapstokken aan voor een goede kijk op het recht op wonen in de maatschappij van personen met een handicap.

Hoe is het gesteld met het recht op wonen van personen met een handicap? Aan de hand van een aantal cijfers, getuigenissen van mensen

met een handicap en vaststellingen van experts schetsen we een beeld van de realiteit.

Zonder alomvattend te willen zijn, en in aanvulling op de reeds bestaande aanbevelingen vanuit het sociale middenveld en woonexperten, reiken we in het tweede deel een aantal aanbevelingen aan.

In eerste instantie richten we ons tot de schepen van wonen en zijn of haar medewerkers. Beleid dat zich bezighoudt met mensen met een handicap, wordt gemakkelijk naar de schepen van welzijn geschoven. Welzijn heeft natuurlijk een belangrijke functie bij het voorzien van toegang tot ondersteuning. Maar ook alle andere beleidsvelden hebben hun rol te spelen en hebben best oog voor personen met een handicap. En als het gaat over wonen, is het in de eerste plaats het woonbeleid dat in het vizier komt.

Tijd voor goed woonbeleid met aandacht voor personen met een handicap

Na de verkiezingen van 13 oktober 2024 zijn er nieuwe lokale bestuursploegen voor 6 jaar aan zet. Dit is een uitgelezen kans om beleid aan te passen en te zorgen voor meer aandacht voor personen met een handicap in het lokaal beleid.

Evident om dit te benutten en van in het begin sterk in te zetten op een inclusief beleid voor wonen dat het perspectief van de rechten van personen met een handicap ten volle meeneemt.

GRIP hoopt hieraan met deze brochure een bijdrage te leveren. Veel leesplezier!

OVER HET RECHT OP WONEN VAN PERSONEN MET EEN HANDICAP

SITUATIE

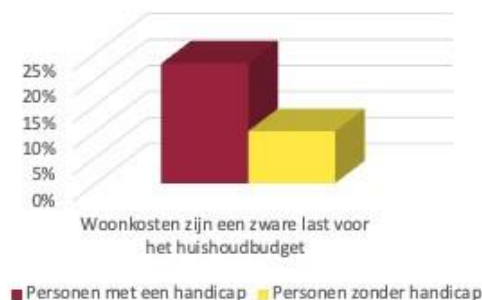
Het recht op wonen staat voor velen onder druk, in de eerste plaats bij mensen in een kwetsbare sociaal achtergestelde positie. De dynamieken achter de wooncrisis werden al vele malen treffend beschreven¹.

In de wooncrisis wordt het recht op wonen van grote groepen mensen geschonden. Slechts een klein percentage kan huren aan een huurprijs die is afgestemd op hun inkomen. Veel mensen zien zich verplicht veel te betalen voor slechte kwaliteit. Ook personen met een handicap zijn slachtoffer van de wooncrisis.

Personen met een handicap hebben het omwille van extra kosten door handicap, hogere inactiviteit, lage uitkeringen enzovoort, vaak financieel lastig. De kosten van wonen, gezondheidszorg, energie, openbaar vervoer, scholen, kinderopvang, ... wegen extra hard door. Die kosten laag houden is dus essentieel. Het verband tussen armoede en hoge woonkosten is duidelijk. De EU-SILC enquête geeft ons volgende informatie:

- o Europees onderzoek² zegt dat in België 23% van de personen met een handicap in 2020 in een huishouden leefde waarvoor de woonkosten een zware last zijn voor het huishoudbudget. Dit aandeel is beduidend hoger dan bij personen zonder handicap (10%).

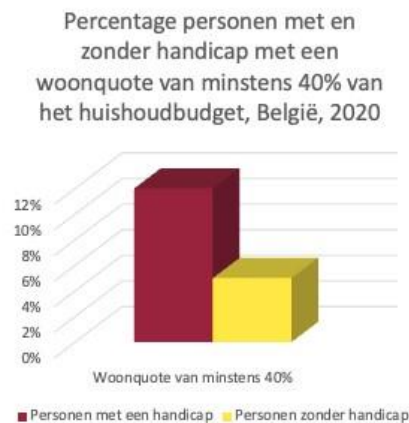
Percentage personen met en zonder handicap voor wie de woonkosten een zware last zijn voor het huishoudbudget, België, 2020

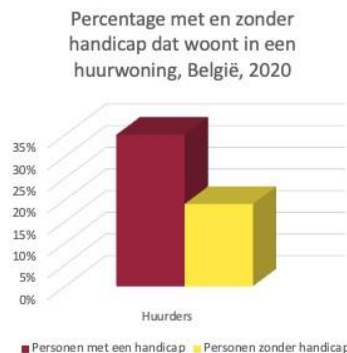
¹ Zie bijvoorbeeld Verstichele, Joy (2018), "De onzichtbare wooncrisis". Berchem: EPO, 141 p.

² [https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/47710#:~:text=Eind%202020%20waren%20in%20het,door%20de%20FOD%20Sociale%](https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/47710#:~:text=Eind%202020%20waren%20in%20het,door%20de%20FOD%20Sociale%20Zaken)

- Het Europese Statistisch Bureau (Eurostat) legt de grens voor een te zware woonkost op 40% van het beschikbare huishoudinkomen. Daarbij wordt rekening gehouden met alle kosten voor de huur of aflossing van de lening. In 2020 leefde 12% van de personen met een handicap in een huishouden met een woonquote van minstens 40%. Bij de personen zonder handicap lag dat aandeel op 5%.³

- In 2020 woonde 35% van de personen met een handicap ouder dan 18 jaar in een huurwoning. Bij personen zonder handicap was dat 19%. Waar dit aandeel voor laatstgenoemden afgelopen jaren relatief stabiel bleef, nam het aantal mensen met een handicap dat huurt toe.⁴

Ongeveer 1 op 3 huurders (met en zonder handicap) houdt na het betalen van de huur niet genoeg over om fatsoenlijk van te leven.⁵

³ <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/47710#:~:text=Eind%202020%20waren%20in%20het,6%25%20van%20de%20meerderj>

⁴ <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/47710#:~:text=Eind%202020%20waren%20in%20het,door%20de%20FOD%20Sociale%20Werk>

⁵ Heylen, K. en Vanderstraeten, L. (2019), Wonen in Vlaanderen in 2018, Gompel&Svacina, Oud-Turnhout.

Getuigenissen van personen met een handicap

Mensen met een handicap komen wel eens in een woning terecht die niet voldoende is aangepast aan hun beperking. Dat zorgt vaak voor extra uitdagingen.

Hermi: "Het heeft lang geduurd eer ik mijn ramen kon vervangen door dubbel glas en zo de geluidsprikkels kon beperken. Ik kon die kost niet betalen. Ik had het moeilijk om tot rust te komen thuis. Vanwege mijn autisme was die situatie niet ideaal."

Door gebrek aan een passende woonoplossing blijven mensen soms veel langer dan gewild bij hun ouders wonen.

Sofie: "Al jaren zoek ik een betaalbaar en aangepast appartement met voldoende slaapkamers voor assistenten in een cohousingproject. Dit zou voor mij een goede oplossing zijn om eindelijk op eigen benen te kunnen staan."

Luc: "Het is soms moeilijk om een bouwgrond te vinden die voldoende groot is om een woning te bouwen met extra ruimte om te manoeuvreren met een rolstoel. Voor die extra ruimte moeten we ook extra centen op tafel leggen waardoor het bouwproject financieel nog duurder wordt."

Heel wat mensen met een handicap besteden een groot deel van hun inkomen aan huurkosten. Soms zorgt hun handicap voor extra woonkosten

Nadia: "Ik moet huren op de private huurmarkt en heb een extra kamer nodig om mensen die mij 's nachts ondersteunen te slapen te leggen. Ik besteed ongeveer 60% van mijn maandelijks inkomen aan huur en gemeenschappelijke lasten van het appartementsgebouw."

Herman: "Ik heb noodgedwongen 6 jaar in een rusthuis moeten leven waar ik niet wou zijn. Er was geen andere plek waar ik terecht kon. Ik had geen ondersteuningsbudget om elders te kunnen gaan wonen. Mijn autonomie werd beknot en ik had moeite om nog mezelf te kunnen zijn."

Anoniem: "Ik wil al lang dicht bij familie gaan wonen, maar ik zou meer ondersteuningsbudget moeten hebben. Soms zie ik een goede woning maar zijn de sociale voorzieningen te ver, ligt ze te afgelegen en niet goed verbonden met openbaar vervoer, buiten de dorpskern."

Sofie: "Ik woon in een project 'zelfstandig wonen' waarbij ik een toegankelijk appartement huur van de sociale woonmaatschappij en zorg inkoop bij een zorgorganisatie. De zorgorganisatie vraagt echter momenteel mijn volledige ondersteuningsbudget om assistentie aan huis te leveren. Ik hou niets meer over voor buitenshuis. Als ik geen ondersteuning meer wil van hen, dan ben ik gedwongen te verhuizen. Waar moet ik dan naartoe?"

Vaststellingen van experts

Sien Winters (Steunpunt Wonen): "De nieuwste cijfers uit Woonsurvey 2023 van het Steunpunt Wonen tonen nogmaals dat huurders het zwaarst getroffen worden door slechte woningkwaliteit en betaalbaarheidsproblemen. De handicapmonitor toonde eerder dat personen met een handicap vaker huren dan anderen, over een minder goede woningkwaliteit beschikken en dat voor hen de woonuitgaven zwaarder wegen op het huishoudbudget".

Katrijn Ruts (GRIP): "Mensen kunnen worden gedwongen hun woonst in een woonzorgorganisatie te verlaten. Daardoor kunnen ze zelfs in dak- of thuisloosheid terechtkomen. Wanneer een woonzorgvoorziening een persoon met een handicap niet meer wil opvangen, kan deze persoon hiervoor niet bij een huurdersbond terecht want huurdersbescherming is niet van toepassing."

Joy Verstichele (Vlaams Huurdersplatform): "We kennen heel wat personen met een handicap die uitgesloten worden van sociale huur door allerlei voorwaarden en voorrangsregels die ook voor hen gelden. Voorbeelden zijn een te strakke middelentoets of minstens 5 jaar ononderbroken in de gemeente wonen."

Pieter-Paul Verhaeghe (VUB): "Uit onderzoek weten we dat mensen met een handicap nog steeds worden gediscrimineerd wanneer ze een huurwoning zoeken. Zo staan verhuurders en makelaars vaak weigerachtig tegenover redelijke aanpassingen aan een huurwoning. Verhuurders en makelaars weten over het algemeen nog onvoldoende wat redelijke aanpassingen zijn en dat het weigeren ervan gelijk staat aan discriminatie."

Pascal Dedecker (KULeuven): "Al 20 jaar stellen we vanuit onderzoek vast dat woningen in Vlaanderen over het algemeen te weinig aangepast zijn voor mensen met beperkte mobiliteit. Daardoor vinden personen met een handicap en ouderen moeilijk een passende woning. In veel woningen kunnen zij ook niet op bezoek. Er is geen algemene (ver)bouwverordening die ervoor zorgt dat het woningenpark meer aangepast geraakt."

foto © Bram Belloni

Verbanden tussen armoede en huisvesting

Er is een duidelijk verband tussen de problemen om goede huisvesting te vinden en de kans om in armoede te belanden. In onze standpuntnota over armoede bestrijden bij personen met een handicap⁶ benoemen we een reeks punten waaronder deze die verband houden met het wonen:

- De toegang tot betaalbare huisvesting is niet gegarandeerd waardoor woonkosten een te hoge hap uit het inkomen wegnemen.
- Goedkope (sociale en private) huurwoningen zijn meestal niet aangepast aan speciale noden door onder meer beperkte mobiliteit.
- Goedkope huurwoningen zijn vaak ondermaats van kwaliteit wat invloed heeft op de mentale en fysieke gezondheid van de bewoners.
- Goedkope huurwoningen zijn vaak niet energieuinig.
- Extra energiekosten door slechte huisvesting worden niet gedekt binnen het systeem van de sociale bescherming.
- Strengere voorwaarden dat je geen enkel (deel van een) eigendom mag hebben om toegang te hebben tot hulp van het OCMW of tot een sociale huurwoning.

⁶ https://cdn.digisecure.be/grip/202427111830762_december-2023-standpuntnota--armoede-bij-personen-met-een-handicap-bestrijden-het-kan.pdf p 12

VISIE

Hoe kijken we best naar het recht van personen met een handicap om te wonen in de maatschappij? Je kan er een boek over schrijven. In dit hoofdstuk over visie nemen we iets op over inclusie en burgerschapsmodel, het VN-Verdrag Handicap, de 12 zuilen van onafhankelijk leven, principes zoals toegankelijkheid, betaalbaarheid en woonzekerheid.

Inclusie

In een samenleving waarin inclusie de norm is “horen alle burgers erbij, ongeacht hun verschillen en met respect voor hun verscheidenheid”⁷.

Je kan inclusie op verschillende manieren beschrijven.⁸ Van heel eenvoudig zoals “iedereen hoort er gewoon bij” tot heel uitgebreide definities, waarin ook staat welke voorwaarden er zijn om tot inclusie te komen. Deze hebben allemaal hun waarde. We kiezen hier voor de middenweg: “Inclusie is het recht op volwaardige deelname aan de samenleving op gelijke voet met andere burgers, een onafhankelijk leven met gelijke keuzemogelijkheden en met respect voor individuele keuzes.”

In eenvoudige taal: “Je kan even goed meedoen, je hoort erbij en de drempels zijn weggevoerd.”

Het recht op inclusie wordt sinds maart 2021 nadrukkelijk opgenomen in de Belgische Grondwet, met name in art. 22ter: “Iedere persoon met een handicap heeft recht op volledige inclusie in de samenleving, met inbegrip van het recht op redelijke aanpassingen”.

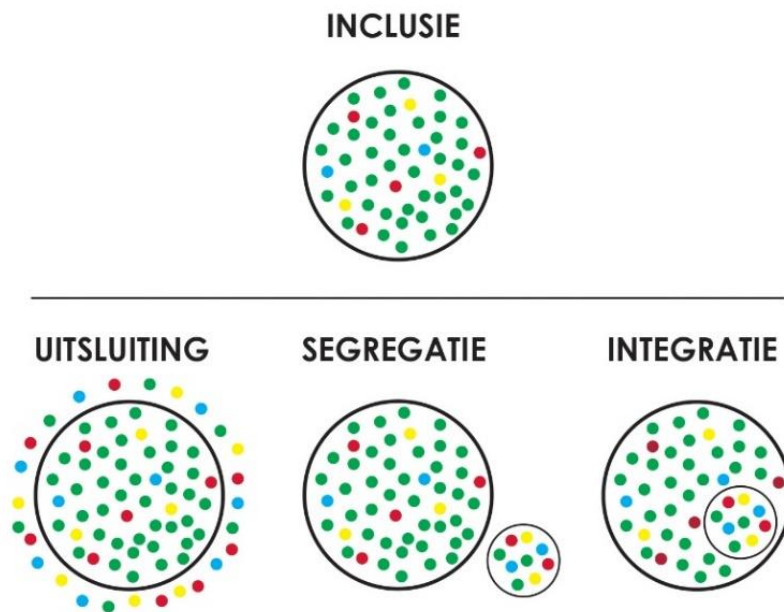
Het tweede deel van art. 22ter (“De wet, het decreet of de in art. 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht”) legt positieve verplichtingen op aan de overheid. Elke wetgever moet, binnen zijn bevoegdheidsterrein, geleidelijk uitvoering geven aan het grondwettelijke recht op volledige inclusie van personen met een handicap.

⁷ https://cdn.digisecure.be/grip/20242117655555_standpuntnota-grip-2023--deinstitutionalisering.pdf

⁸ <https://www.gripvzw.be/nl/artikel/157/wat-is-het-verschil-tussen-inclusie-integratie-segregatie-en-uitsluiting>

Dit alles past in het burgerschapsmodel en een visie op een diverse samenleving waarbij personen met een handicap volwaardige burgers zijn en dezelfde rechten hebben om net als iedereen deel uit te maken van de maatschappij, ongeacht hun ondersteuningsnood.

Ieder individu heeft eigen talenten en deze diversiteit is een meerwaarde voor vandaag en voor de toekomst van onze samenleving.⁹

Inclusie wordt vaak verward met integratie en segregatie.

Inclusie verschilt van segregatie en uitsluiting omdat mensen tussen en met mensen zonder handicap leven, in de gewone samenleving.

Inclusie verschilt van integratie omdat de structuren zo zijn opgezet of hervormd dat een diversiteit van mensen op gelijkwaardige manier kan deelnemen.

Elke persoon mag zijn zoals hij of zij is en hoeft de norm niet te halen om op een volwaardige manier mee te doen.

Drempels worden weggewerkt via universeel ontwerp (universal design), redelijke aanpassingen en indien nodig ondersteuning op maat.¹⁰

⁹ P. 4 van https://cdn.digisecure.be/grip/20242117655555_standpuntnota-grip-2023--deinstitutionalisering.pdf

¹⁰ <https://www.gripvzw.be/nl/artikel/157/wat-is-het-verschil-tussen-inclusie-integratie-segregatie-en-uitsluiting>

Artikel 19 van het VN-Verdrag Handicap

Centraal voor het recht op wonen in de maatschappij staat artikel 19 van het verdrag:

"Artikel 19 Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij
De Staten die Partij zijn bij dit Verdrag erkennen het gelijke recht van alle personen met een handicap om in de maatschappij te wonen met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen en nemen doeltreffende en passende maatregelen om het personen met een handicap gemakkelijker te maken dit recht ten volle te genieten en volledig deel uit te maken van, en te participeren in de maatschappij, onder meer door te waarborgen dat:

- a. personen met een handicap de kans hebben, op voet van gelijkheid met anderen, vrijelijk hun verblijfplaats te kiezen, alsmede waar en met wie zij leven, en niet verplicht zijn te leven in een bepaalde leefregeling;
- b. personen met een handicap toegang hebben tot een reeks van thuis, residentiële en andere maatschappij-ondersteunende diensten, waaronder persoonlijke assistentie, noodzakelijk om het wonen en de opname in de maatschappij te ondersteunen en isolatie of uitsluiting uit de maatschappij te voorkomen;
- c. de maatschappijdiensten en -faciliteiten voor het algemene publiek op voet van gelijkheid beschikbaar zijn voor personen met een handicap en beantwoorden aan hun behoeften."

Verdrag van de Verenigde Naties over de rechten van personen met een handicap

Het VN-Verdrag Handicap biedt een goed kompas om aan het recht op wonen van personen met een handicap te werken. Niet enkel het VN-Verdrag zelf is essentieel voor een beleid met een goede visie op het recht op wonen in de maatschappij. Ook de teksten van het Comité van de Verenigde Naties dat de uitvoering van het verdrag opvolgt, geven de richting aan.

In bijlage 1 leest u meer over welke teksten dit zijn.

In bijlage 2 vindt u een aantal belangrijke aanbevelingen terug van het VN-Comité over huisvesting in art. 19 van het VN-Verdrag Handicap. In het Algemeen Commentaar nr. 5 over art. 19 over het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij staan er heel wat richtingaangevende passages over huisvesting.

De puntjes op de i: deïstitutionalisering

Personen met een handicap hebben net als iedereen het recht om zelfstandig in de maatschappij te wonen en te leven en volwaardig te participeren in de maatschappij. Dit houdt ook in dat zij voldoende ondersteuning krijgen, ook om hun eigen keuzes te maken. Maar ook dat zij toegang hebben tot een goede woonst. En dat ze daarbij niet verplicht worden om een bepaald zorgaanbod aan te nemen.

Het realiseren van het recht op wonen in de maatschappij past in een alomvattend plan om aan inclusie en deïstitutionalisering te werken. Zo'n plan is er echter nog niet in Vlaanderen. Dat maakt het moeilijker voor lokale besturen om de juiste richting in te slaan.

Bij acties rond wonen voor personen met een handicap is de valkuil dat er nieuwe instellingen worden gebouwd of kleine woonentiteiten alleen voor personen met een handicap.

Het is ook belangrijk dat er bij huisvesting voor personen met een handicap niet verplicht wordt om bepaalde ondersteunende diensten aan te nemen. In bijlage 3 leest u meer over deïstitutionalisering.

De twaalf zuilen¹¹ van onafhankelijk leven.

Door ervaringsdeskundigen zelf worden 12 elementen opgesomd waar men op moet inzetten om onafhankelijk leven waar te maken. De beschikbaarheid van toegankelijke, betaalbare en aangepaste huisvesting is een van deze 12 elementen:

¹¹ P. 7 van https://www.inclusionlondon.org.uk/wp-content/uploads/2019/06/NILSS_final.pdf

Toegankelijkheid en betaalbaarheid

Een van de belangrijkste aandachtspunten vanuit het perspectief van personen met een handicap is toegankelijkheid. Het recht op toegankelijkheid (accessibility) staat in art. 9 van het VN-Verdrag Handicap. Het gaat over veel meer dan rolstoeltoegankelijkheid. Ook huisvesting en huurwoningen vallen onder de gebouwen waarbij gestreefd moet worden naar integrale toegankelijkheid.

Om discriminatoire behandeling te vermijden moet er gebouwd worden met universeel ontwerp. Ook betaalbaarheid wordt vanuit het VN-Verdrag Handicap naar voren geschoven als een aspect van toegankelijkheid. Meer hierover in bijlage 4.

Woonzekerheid en rechtszekerheid

De Europese Federatie van Nationale Organisaties die werken met Daklozen (European Federation of National Organisations Working with the Homeless, FEANTSA)¹² vat 5 doelstellingen samen.

Deze zijn natuurlijk ook van toepassing op mensen met een handicap:

1. Niemand mag genoodzaakt zijn om tegen zijn/haar wil op straat te moeten overnachten bij gebrek aan opvang die aangepast is aan zijn/haar situatie.
2. Niemand mag genoodzaakt zijn om langer dan nodig te moeten verblijven in de opvang bij gebrek aan doorstromingsmogelijkheden naar wonen.
3. Niemand mag uit een instelling ontslagen worden (ziekenhuis, psychiatrie, gevangenis, jeugdinstelling, ...) zonder voldoende nazorg en een oplossing voor zijn/haar woonsituatie.
4. Niemand mag uit huis gezet worden bij gebrek aan begeleidings- en herhuisvestingsmogelijkheden.
5. Niemand die jongvolwassen wordt of is, mag thuisloos worden als gevolg van de overgangssituatie naar zelfstandigheid.

¹² Pagina 16

https://cdn.nimbu.io/s/5s8z9pq/channelentries/ai4lc8g/files/1699515148515/2023_03-rapport_12_ef_06_methode-daklozentellingen.pdf?g3dee7q

AAN HET WERK

Inclusie

UITDAGINGEN

Ons land en onze regio staan voor de uitdaging om het recht op wonen centraal te stellen in het woonbeleid, voor alle burgers en dus ook voor personen met een handicap. Wanneer dit op elke deelmarkt van het woonbeleid lukt, zullen ook burgers met een handicap meer echte keuzemogelijkheden hebben op het vlak van wonen.

Woonzaak geeft de algemene uitdaging goed weer¹³:

“De verschillende deelmarkten (eigen woningbezit, sociale huur, private huur, alternatieve modellen, ...) spelen op elkaar in en vormen zo samen het Vlaamse woonbeleid.

Elk van die deelmarkten moet toegankelijk, kwaliteitsvol, betaalbaar en woonzeker zijn en rekening houden met een goede woonomgeving.

Maatregelen op één deelmarkt mogen geen negatieve effecten hebben op andere deelmarkten.

Kwetsbare huishoudens dienen op elke deelmarkt ondersteund te worden om hun recht op wonen waar te kunnen maken. Dat komt uiteindelijk de keuzevrijheid van burgers ten goede.

Woonzaak vraagt daarom een eigendomsneutraal woonbeleid met de focus op het recht op wonen op elke deelmarkt.

¹³ <https://www.woonzaak.be/wooneisen/>

Hoe kunnen alle deelmarkten beter toegankelijk, kwaliteitsvol, betaalbaar en woonzeker worden gemaakt? Belangrijke hefboomen liggen op Vlaams niveau. Maar ook lokaal woonbeleid heeft een essentiële rol.

De lokale besturen hebben een decretaal verankerde coördinerende functie om het woonrecht mee te realiseren. Zij moeten de verschillende partijen die op lokaal vlak bezig zijn met de thema's huisvesting en wonen rond de tafel krijgen en zorgen dat er een samenhangend beleid wordt gevoerd. Vanuit Vlaams niveau werden een aantal beleidsprioriteiten naar voren geschoven.¹⁴ Meer hierover op p.23 van deze brochure.

Aandacht voor personen met een handicap

Heel wat maatregelen binnen een beleid dat het recht op wonen met een handicap dichterbij brengt, komen zowel mensen met en zonder handicap ten goede. Toch is het nuttig om bij het uittekenen en uitvoeren van beleid ook specifiek aandacht te hebben voor personen met een handicap.

Personen met een handicap zijn een van de groepen in onze samenleving die verhoogde kans hebben op schending van hun recht op wonen. Ook zij zijn slachtoffer van onze wooncrisis, waarvan de oorzaken en dynamieken en ook oplossingen al vele malen beschreven werden door experts. GRIP sluit zich aan bij de analyses van experts en organisaties hierover.

Specifieke aandacht voor personen met een handicap is wel noodzakelijk.

Extra aandacht voor de noden van personen met een handicap bij het creëren van woonbeleid kan uitmonden in een beter algemeen woonbeleid. Het is niet de bedoeling om mensen met een handicap te gaan bevoordelen boven andere groepen. Mensen met een handicap hebben niet altijd een hogere woonneed dan mensen uit andere bevolkingsgroepen.

Zoek dus als lokaal bestuur samen met alle actoren en ook met personen met een handicap naar structurele oplossingen die een fundamenteel rechtvaardiger woonbeleid opzetten. Integreer handicapspecifieke aandachtspunten die woonbeleid meer aangepast maken aan een diverse samenleving. En werk ook aan het vermijden en bestrijden van discriminatie en uitsluiting.

¹⁴ <https://www.vvsg.be/omgeving/wonen>

AANBEVELINGEN

Hieronder leest u de 11 aanbevelingen voor lokale beleidsmakers:

aanbeveling 1

Zorg voor betrokkenheid van personen met een handicap bij uw beleid

Wat is een van de beste manieren om het perspectief van personen met een handicap mee te nemen in het lokale woonbeleid?

Juist: personen met een handicap consulteren, om ideeën vragen, samenwerken, onderzoeken, evalueren. Daardoor zal uw beleid nog veel beter kunnen inspelen op de echte noden.

Bekijk welke organisaties, verenigingen, groeperingen, adviesraden van personen met een handicap of chronische ziekte er zijn in uw gemeente en consulter hen. Investeer in het betrekken van individuele burgers bij het opzetten van uw woonbeleid.

aanbeveling 2

Zorg voor integrale toegankelijkheid binnen lokaal woonbeleid

Welk lokaal bestuur wil geen slim, inclusief en toekomstgericht woonbeleid voeren? Dit kan door in het woonbeleid te streven naar integrale toegankelijkheid.

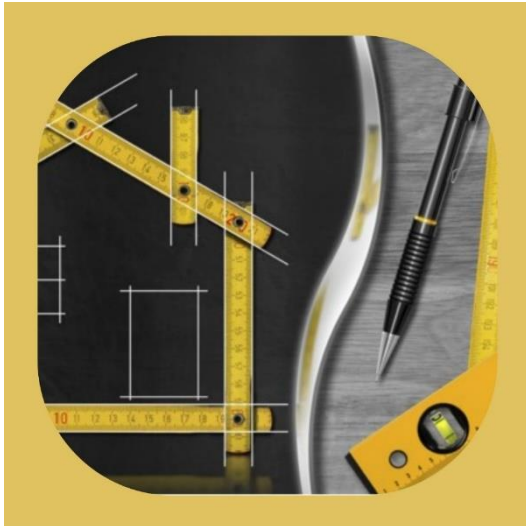
Binnen het Besluit van de Vlaamse Regering van 16 november 2018 over het lokaal woonbeleid zijn 3 Vlaamse beleidsprioriteiten voor wonen vastgesteld voor de periode 2020-2025:

- ✓ De gemeente zorgt voor een divers en betaalbaar woonaanbod afhankelijk van de woonnoden.
- ✓ De gemeente werkt aan de kwaliteit van het woningpatrimonium en de woonomgeving.
- ✓ De gemeente informeert, adviseert en begeleidt inwoners met vragen over wonen.¹⁵

¹⁵ <https://www.vvsg.be/omgeving/wonen>

Bij elk van de beleidsprioriteiten kunnen lokale besturen nagaan in hoeverre er naar integrale toegankelijkheid kan gestreefd worden.

Denk bijvoorbeeld bij de eerste beleidsprioriteit ook aan voldoende grote bouwgronden voor rolstoelgebruikers die vaak extra oppervlakte nodig hebben. Of onderzoek of uw informatie, advies en begeleiding over woonvragen voldoende toegankelijk en begrijpbaar zijn voor iedereen.

Momenteel worden integrale toegankelijkheid en universeel ontwerp niet meegenomen binnen het kwaliteitsdenken over wonen.

Daardoor blijft de toegang tot kwaliteitsvolle woningen voor personen met een handicap achterop hinken. Dat is jammer en remt de woonmogelijkheden af.

Lokale besturen kunnen innoveren door 'universeel ontwerp' als principe te omarmen en in de praktijk brengen. Het zogenaamd 'universeel ontwerp' of 'ontwerpen voor iedereen' kan worden opgenomen in de voorwaarden voor bouwprojecten. Zo komen er meer woningen die uitgerust zijn voor de toekomst.

Elk lokaal bestuur heeft zo de kans om het goede voorbeeld te geven, inspirerend te zijn voor andere lokale besturen, en ook het Vlaamse woonbeleid aan te jagen.

Lees meer over integrale toegankelijkheid en universeel ontwerp in bijlage 5.

aanbeveling 3

Zorg voor meer woningaanpassingen

Woningaanpassingen kunnen ervoor zorgen dat mensen langer in hun huis kunnen blijven wonen. Stel uzelf dus de vraag als lokaal bestuur: "Hoe kunnen wij mensen ondersteunen die een woningaanpassing nodig hebben?"

GRIP pleit voor een verbetering van het stelsel op Vlaams niveau. De aanvraagprocedure mag eenvoudiger en een aantal terugbetalingen mogen uitgebreider. Maar dat neemt niet weg dat ook er op lokaal vlak heel wat kan gebeuren.

Extra premies voor woningaanpassingen bijvoorbeeld kunnen betekenisvol zijn voor de inwoners van uw gemeente. Wanneer huizen beter aangepast worden, is dit vaak een win-win. Op korte termijn kunnen mensen in hun vertrouwde omgeving blijven wonen. Op lange termijn zorgt u voor meer en beter aangepaste woningen in het woningenpark. Premies voor woningaanpassingen zijn dus een investering in vandaag, maar ook in morgen.

aanbeveling 4

Zorg voor veel meer sociale huurwoningen

De beste maatregel om de kost van het wonen betaalbaar te maken is door de realisatie van een sterke volkshuisvesting. Met een sociale huurwoning betalen mensen een huurprijs volgens de grootte van hun inkomen.

Natuurlijk heeft het Vlaamse bestuursniveau een belangrijke bevoegdheid om het aantal sociale woningen zowel in steden als op het platteland sterk en snel uit te breiden.

Maar ook lokale besturen hebben heel wat mogelijkheden in handen om te komen tot een veel hoger aantal sociale woningen.

Ze kunnen bijvoorbeeld inzetten op:

- ✓ Mindset: radicale omslag in visie: van een armen- naar een volkshuisvesting en veel forser gaan inzetten op sociale huurwoningen.
- ✓ Gronden van de gemeente, publieke of semipublieke gronden niet verkopen, maar benutten voor sociale huisvesting. Voorkooprechten voor woonmaatschappijen installeren.
- ✓ Bij het verlenen van toestemming aan projectontwikkelaars om te bouwen een voorwaarde opleggen dat een bepaald percentage bestemd wordt voor sociale huurwoningen. Dit in afwachting van een omslag en bindende regelgeving vanuit het Vlaamse niveau. Aan te bevelen is dat bij elke ontwikkeling vanaf 5 woningen minstens een 1/5 voor sociale huur bestemd zou worden. En dat dus 1/5de van de nieuwe woningen verplicht sociaal wordt.
- ✓ Een actief leegstandsbeleid waardoor de ruimte voor wonen optimaal benut wordt.

aanbeveling 5

Zorg voor échte toegang tot de sociale huurmarkt

Worden mensen in uw gemeente uitgesloten van sociale huur, terwijl ze er wel nood aan hebben? Zit er regelgeving in de weg om iedereen die er nood aan heeft toegang te geven tot een sociale huurwoning? Als lokaal bestuur kan u getuigenissen verzamelen of onderzoek laten doen bij de inwoners van uw gemeente.

Met heel wat input zal u zelf aan de slag kunnen gaan. Maar het is ook belangrijk om signalen te geven aan hogere bevoegdheidsniveaus over uitsluitende effecten van regelgeving. Verschillende maatregelen op een hoger niveau maken het mensen moeilijker of onmogelijk om nog toegang te hebben tot sociale huisvesting.

Een voorbeeld is de Vlaamse maatregel dat je 5 jaar aaneensluitend in de gemeente moet wonen om sociaal te kunnen huren. De zogenaamde lokale binding. Lokale besturen kunnen signalen geven aan de Vlaamse minister van wonen over hoe de lokale binding het vele mensen moeilijker maakt om toegang te hebben tot een sociale woning.

Als lokaal bestuur kan u mee zorgen voor toegankelijke sociale woningen. U kan sensibiliseren en bindende maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat 'universeel ontwerp' oftewel 'ontwerp voor iedereen' de nieuwe norm wordt in uw gemeente, ook voor sociale woningen.

U kan stimuleren dat nieuwe sociale woningen volgens universeel ontwerp worden gebouwd. En dat renovaties een momentum worden om woningen meer aangepast te krijgen. U kan (samen) werken aan een plan om de huidige sociale woningen in uw gemeente meer aangepast te krijgen.

Tip: Bekijk hierover ook aanbeveling 2 "Zorg voor integrale toegankelijkheid binnen lokaal woonbeleid" op p. 23-24 en bijlage 5.

aanbeveling 6

**Zorg voor meer woningen waarbij
er geen verplicht zorgaanbod is**

Nog te vaak vinden personen met een handicap kwaliteitsvolle en voldoende aangepaste huisvesting enkel bij een woonzorgaanbieder. Deze biedt een pakket aan waarin huisvesting en de afname van een bepaald zorgaanbod aan elkaar gekoppeld zijn. Het is dan lastig om voldoende meester te blijven over je eigen leven en je eigen ondersteuning.

In de Vlaamse Codex zijn een paar artikels opgenomen over de verhuring, verbetering en aanpassing van woningen voor personen met een handicap. Zo bijvoorbeeld staat er: "De Vlaamse Regering kan subsidie verlenen om sociale huurwoningen die in een sociale woonwijk geïntegreerd zijn uit te rusten voor de activiteiten van het dagelijks leven van personen met een handicap, met inbegrip van de bouw en/of de inrichting van specifieke voorzieningen die daarvoor noodzakelijk zijn."¹⁶

Als lokaal bestuur kan u ervoor kiezen om Vlaamse subsidies enkel te investeren in het verbeteren van woningen die niet gekoppeld zijn aan een zorgaanbod. U kan deze subsidies dus inzetten met de voorwaarde dat de bewoners niet verplicht zijn een bepaald zorgaanbod te aanvaarden of in te kopen bij een bepaalde zorgaanbieder.

¹⁶

<https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1033810&datum=&geannoteerd=true&print=false#H1099932>

aanbeveling 7

Zorg voor een eerlijke toegang tot de private huurmarkt

Discriminatie op de huurmarkt moet voorkomen en bestreden worden. Steeds meer steden en gemeenten zetten hiervoor, vaak in samenwerking met onderzoekers, praktijktesten voor in. Als lokaal bestuur kan u bijvoorbeeld zelf praktijktesten laten uitvoeren en financieren, met de resultaten sensibilisatiecampagnes opzetten, dialoog met discriminerende verhuurders opstarten, maar ook verkennen hoe discriminatie ook juridisch kan worden aangevochten en welke sanctiemechanismen er kunnen worden toegepast.

De voorbije 6 jaar werden er op lokaal niveau heel wat initiatieven genomen rond praktijktesten. Het Platform Praktijktesten Nu maakte hier een overzicht van¹⁷. De genomen initiatieven kunnen dienen als inspiratie.

aanbeveling 8

Zorg voor een beter betaalbare private huurmarkt

Om de kloof tussen inkomensniveau en huurprijzen te dichten, zijn huursubsidies en regulering van de huurprijzen noodzakelijk.

GRIP pleit voor een verbetering van het stelsel huursubsidies op Vlaams niveau, dat best geplaatst is voor meer financiële ondersteuning van huurders. Ook een regulering voor huurprijzen kan best op een hoger niveau om fundamenteel en overall een verandering te krijgen in betaalbaarheid van de private huurmarkt.

Vanuit het lokale niveau kan het gebruik van de huurschatter worden gepromoot. Initiatieven rond geconventioneerd huren kunnen voor sommige mensen interessant zijn. Als lokaal bestuur kan u ook een eigen regeling voor huisdelen uitwerken, zoals het opnemen van 'hospitawonen' in de lokale bouwcode, waarbij de uitkering van de bewoners niet vermindert.

¹⁷ <https://www.praktijktestennu.be/home/analyse-van-partijprogrammas-voor-de-lokale-verkiezingen-van-13-oktober-2024>

aanbeveling 9

Zorg voor woonzekerheid

Niet enkel betaalbaarheid, maar ook woonzekerheid staat onder druk. Het concept woonzekerheid kan verschillende betekenissen hebben, van eng tot veel ruimer.¹⁸ Het kan gaan over “of je in de woning waar je woont kan blijven”, “of je in een *behoorlijke* woning kan blijven”, “of je ook *in de toekomst* in een *behoorlijke* woning kan blijven”.

Ook voor personen met een handicap zijn maatregelen die woonzekerheid bevorderen essentieel. Bijvoorbeeld ervoor zorgen dat mensen met een

¹⁸ https://steunpuntwonen.be/wp-content/uploads/2021/12/WP-08_Woonzekerheid_EIND.pdf

handicap kunnen blijven wonen waar ze wonen, niet gedwongen worden hun woning te verlaten. In principe worden huurders hiervoor beschermd door de huurwetgeving. Er zijn echter groepen die niet door de huurwetgeving gevat worden. Zoals mensen die 9 jaar in hun sociale huurwoning wonen. Of mensen die in een woonvoorziening leven waarbij de woonzekerheid gekoppeld is aan de verplichting om een bepaald zorgaanbod te blijven aannemen en inkopen. De bescherming van huurders in onze huurwetgeving geldt vreemd genoeg niet voor mensen met een handicap die een verblijf huren bij een woonzorgaanbieder.

Een lokaal bestuur kan onderzoeken hoe het gesteld is met de woonzekerheid van de inwoners. Ze kan alle woonactoren in de gemeente samenbrengen om samen te kijken hoe de woonzekerheid kan worden verhoogd. Hoe kunnen de nodige woningaanpassingen gebeuren? Kunnen er aangepaste woningen bijkomen als alternatief voor mensen die in een huis wonen dat zelfs met een aantal aanpassingen niet meer geschikt is?

aanbeveling 10

Zorg voor een dak en thuis voor iedereen

Ook in Vlaanderen en België is dak- en thuisloosheid een van de ergste gevolgen van woononzekerheid en een van de meest extreme vormen van sociale uitsluiting. Er is echter nog geen systematische monitoring van het aantal mensen met een handicap dat dak- of thuisloos is, de oorzaken en de gevolgen van de dak- of thuisloosheid.

Steden en gemeenten kunnen helpen om het probleem in kaart te brengen en zich kandidaat stellen voor dak- en thuislozentellingen¹⁹.

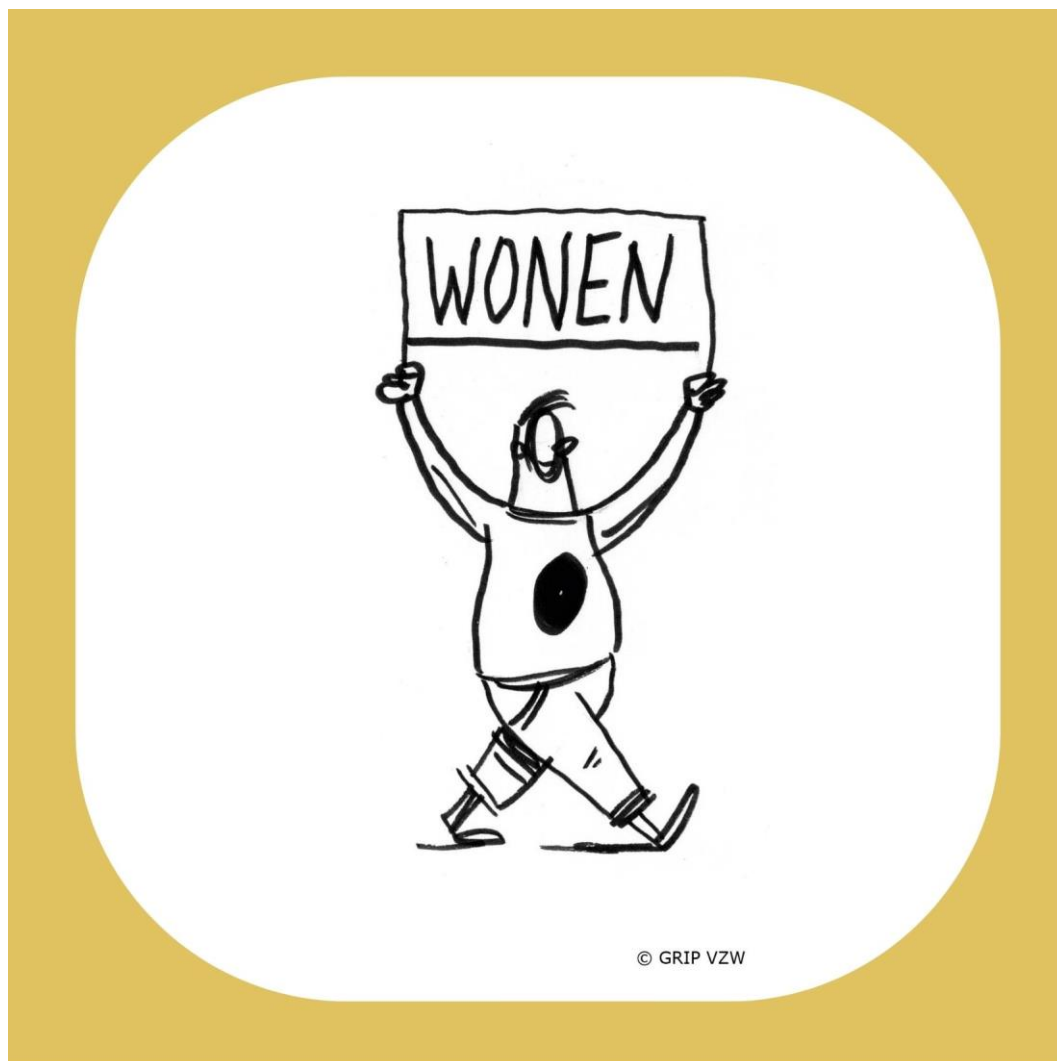
Mensen zouden ten allen tijde moeten worden beschermd tegen dak- of thuisloosheid. Wanneer zij zich bevinden in situaties van dak- of thuisloosheid zouden ze snel en effectief moeten worden geholpen om uit deze situatie te geraken.

¹⁹ <https://armoedebestrijding.be/tellingen-dak-en-thuisloosheid-in-vlaanderen-2024/>

Dit kan met programma's zoals Housing First²⁰. Daarbij is het de bedoeling dat mensen een goede woonst krijgen omdat woonzekerheid enorm belangrijk is om stabiliteit te krijgen.

Er wordt gestimuleerd dat mensen begeleiding aannemen, maar niet verplicht. Het aannemen van hulp is niet verplicht om te mogen wonen. Daardoor wordt de autonomie van de persoon behouden.

Als lokaal bestuur kan u Housing First programma's ten volle steunen. U kan ook mee kijken of ze voldoende aangepast zijn aan de noden van personen met een handicap.

²⁰ <https://housingfirsteurope.eu/>

aanbeveling 11

Zorg voor een betere kwaliteit van het lokale woningenpark

Wat kunnen lokale besturen doen om de kwaliteit van woningen te verbeteren? Er worden vanuit organisaties in de woonsector al heel wat voorstellen en ideeën gelanceerd om hieraan te werken. Die zijn zeker ook voor personen met een handicap interessant. Denk bijvoorbeeld aan:

- ✓ Een conformiteitsonderzoek verplichten wanneer een woning wordt verhuurd en vóórdat de bewoners ze intrekken. Een conformiteitsonderzoek is een vorm van kwaliteitscontrole. Uit zo'n onderzoek komen aanbevelingen voor het verbeteren van de kwaliteit. Wanneer nodig kan de verhuurder herstellingen of renovaties regelen voordat er huurders in de woning trekken. Om te voorkomen dat zo'n extra voorwaarde om te verhuren de verhuurder zou doen afzien van het verhuren worden verhuurders best begeleid bij de renovatie van de woning. Niet zomaar extra voorwaarden opleggen dus, maar dit laten samengaan met informatie en begeleiding van verhuurders en syndici.
- ✓ Een renovatiepremie voor verhuurders aanbieden in ruil voor een langdurige verhuring en een maximale huurprijs.
- ✓ Samenwerken met organisaties zoals het Pandschap, dat renovaties uitvoert van private panden die nadien via woonmaatschappijen verhuurd worden.²¹

²¹ <https://sociaal.net/opinie/aanslepende-wooncrisis-maakt-slachtoffers/>

SLOTWOORD

JA zeggen

JA doen

Mensonwaardig wonen bij personen met een handicap is ook geen individueel maar een maatschappelijk probleem. Er moeten dus maatschappelijke oplossingen komen.

Lokale besturen kunnen heel wat doen om aan het recht van personen met een handicap op wonen in de maatschappij te werken. We hopen dat de visie en aanbevelingen in deze brochure kunnen inspireren om aan de slag te gaan.

Belangrijke bevoegdheden liggen op Vlaams niveau, maar ook lokale besturen kunnen hierin veel betekenen. Als lokaal bestuur kan u woonactoren en burgers samenbrengen om samen naar oplossingen te zoeken voor woonproblemen. U kan nagaan wat de effecten zijn van maatregelen, of die werken of niet werken en u kan hierover communiceren. U kan vernieuwing inzetten en goede praktijken ondersteunen.

In deze brochure pleiten we ook voor vernieuwing in de beeldvorming: het radicaal omarmen van de inclusie-gedachte en een turbo zetten op het aanpassen van onze samenleving. Zo kunnen mensen met een handicap stilaan meer gezien worden als volwaardig deel van onze maatschappij.

Het waarmaken van zelfstandig wonen en volwaardig deel uitmaken van de samenleving gaat natuurlijk veel verder dan goede woonmogelijkheden voorzien. Er komt veel bij kijken. Goed wonen raakt immers meteen aan goed leven in een omgeving. Dit is meer dan een goede woning. Ook de omgeving en de openbare ruimte zijn belangrijk. De nodige ondersteuning krijgen. Je kunnen verplaatsen van en naar je woning. De nabijheid van dierbaren. De nabijheid van sociale voorzieningen. Enzovoort. Ook die aspecten maken natuurlijk deel uit van een goed en inclusief lokaal beleid.

GRIP wenst u veel succes met uw plannen voor het realiseren van een lokale samenleving waar het voor iedereen goed wonen en leven is!

Heeft deze brochure u geïnspireerd? Heeft u vragen of feedback? Neem zeker contact op met ons.

BIJLAGEN

Welke teksten van het VN-Verdrag Handicap zijn belangrijk om het recht op wonen van personen met een handicap te realiseren?

- De volledige tekst van het VN-Verdrag Handicap.²²
- De Algemene Commentaren (General Comments) van het VN-Comité. Die leggen uit hoe bepaalde artikels van het VN-Verdrag Handicap geïnterpreteerd en uitgevoerd moeten worden.

Het VN-Comité heeft bij 8 artikels uit het verdrag Algemene Commentaren geschreven om de artikels goed uit te voeren.²³ Alle Algemene Commentaren zijn belangrijk. Voor de thematiek in deze brochure zijn deze 2 het interessantste:

- Algemeen Commentaar nr. 2 over art. 9 Toegankelijkheid
 - Algemene Commentaar nr. 5 over art. 19 Zelfstandig Wonen en deel uitmaken van de maatschappij.
- De Richtlijnen over Deïstitutionalisering (2022)²⁴
 - De Concluding Observations (slotopmerkingen) over het Belgisch Rapport (2024)²⁵

²² Je vindt de Nederlandstalige tekst van het VN-Verdrag Handicap en een versie in eenvoudige taal op de website van de FOD Sociale zekerheid: <https://socialsecurity.belgium.be/nl/sociaal-beleid-mee-vorm-geven/verdrag-van-de-verenigde-naties-voor-de-rechten-van-personen-met-een-handicap/over-het-vn-verdrag>

²³ <https://socialsecurity.belgium.be/nl/sociaal-beleid-mee-vorm-geven/verdrag-van-de-verenigde-naties-voor-de-rechten-van-personen-met-een-handicap/algemene-commentaren>

²⁴ <https://www.ohchr.org/en/documents/legal-standards-and-guidelines/crpd5-guidelines-deinstitutionalization-including>

²⁵ Zie

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=4&DocTypeID=5

**Richtinggevende passages over huisvesting in Algemene
Commentaar nr. 5²⁶ over artikel 19 van het VN-Verdrag Handicap**

Punt 16 (b) **Opname in de samenleving.** Het recht om in de samenleving te worden opgenomen houdt verband met het beginsel van volledige en daadwerkelijke opnemering en participatie in het maatschappelijk leven, zoals dat onder meer is neergelegd in art. 3, onder c), van het Verdrag. Het omvat een volledig sociaal leven en toegang tot alle diensten die aan het publiek worden aangeboden en tot ondersteunende diensten die aan personen met een handicap worden aangeboden, zodat zij volledig kunnen worden opgenomen en deelnemen aan alle aspecten van het maatschappelijk leven. Deze diensten kunnen onder meer betrekking hebben op huisvesting, vervoer, winkelen, onderwijs, werkgelegenheid, recreatieve activiteiten en alle andere faciliteiten en diensten die aan het publiek worden aangeboden, met inbegrip van sociale media. Het recht omvat ook de toegang tot alle maatregelen en evenementen van het politieke en culturele leven in de maatschappij, zoals openbare bijeenkomsten, sportevenementen, culturele en religieuze feesten en elke andere activiteit waaraan de persoon met een handicap wenst deel te nemen;

Punt 32. De in dit deel van het artikel genoemde diensten en faciliteiten zijn niet-handicapspecifieke ondersteunende diensten en faciliteiten voor het algemene publiek in de maatschappij. Zij omvatten een breed scala aan diensten, zoals huisvesting, openbare bibliotheken, ziekenhuizen, scholen, vervoer, winkels, markten, musea, internet, sociale media en soortgelijke faciliteiten en diensten. Deze moeten beschikbaar, universeel toegankelijk, aanvaardbaar en aanpasbaar zijn voor alle personen met een handicap binnen de maatschappij.

²⁶ Zie <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g17/328/87/pdf/g1732887.pdf> en vertaling naar het nederlands: <https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/internationaal-actief/uncrpd/uncrpd - general comment nr. 5 nl.docx>

Punt 34. Wat de materiële werkingssfeer betreft, heeft art. 19 betrekking op de toegang tot veilige en passende huisvesting, individuele diensten en maatschappijvoorzieningen en -diensten. Toegang tot huisvesting betekent de mogelijkheid hebben om op voet van gelijkheid met anderen in de maatschappij te leven. Art. 19 wordt niet naar behoren uitgevoerd indien woningen alleen worden aangeboden in speciaal daarvoor bestemde ruimten en zodanig zijn ingericht dat personen met een handicap in hetzelfde gebouw, complex of dezelfde wijk moeten wonen. Toegankelijke huisvesting voor personen met een handicap, ongeacht of zij alleen of als deel van een gezin wonen, moet in voldoende mate beschikbaar zijn, in alle gebieden van de maatschappij, zodat personen met een handicap het recht en de mogelijkheid hebben om te kiezen. Daartoe moeten nieuwe woningen zonder drempels worden gebouwd en bestaande woningen zonder drempels worden aangepast. Bovendien moeten woningen betaalbaar zijn voor personen met een handicap.

F. Kernelementen. Punt 38. Het Comité vindt het belangrijk kernelementen van art. 19 vast te stellen om ervoor te zorgen dat de verwezenlijking van een gestandaardiseerd minimum ondersteuningsniveau dat voldoende is om de uitoefening van het recht op zelfstandig wonen en op opnemings in de maatschappij mogelijk te maken, door elke Staat die partij is, wordt uitgevoerd. De Staten die partij zijn, moeten ervoor zorgen dat de kernelementen van art. 19 altijd worden geëerbiedigd, met name in tijden van financiële of economische crisis. Deze kernelementen zijn:

(...) (b) Non-discriminatie waarborgen bij de toegang tot huisvesting, met inbegrip van de elementen inkomen en toegankelijkheid, en verplichte bouwvoorschriften aannemen die het mogelijk maken nieuwe en gerenoveerde woningen toegankelijk te maken; (...)

Punt 46. De Staten die partij zijn, hebben de onmiddellijke verplichting discriminatie van personen of groepen van personen met een handicap uit te bannen en hun gelijke recht op zelfstandig wonen en participatie in de maatschappij te waarborgen. Dit vereist dat de Staten die partij zijn, beleid, wetten en praktijken intrekken of hervormen die personen met een handicap verhinderen om bijvoorbeeld hun woonplaats te kiezen, betaalbare en toegankelijke huisvesting te verkrijgen, een woning te huren of toegang te krijgen tot de algemene voorzieningen en diensten die hun zelfstandigheid vereist. De plicht om in redelijke aanpassingen te voorzien (art. 5 (3)) is evenmin onderworpen aan geleidelijke realisatie.

Punt 53 (...) dat personen met een handicap niet de mogelijkheid wordt ontzegd om te huren of worden benadeeld op de woningmarkt. Algemene gemeenschapsdiensten die openstaan voor het publiek, zoals bibliotheken, zwembaden, openbare parken/ruimten, winkels, postkantoren en bioscopen, moeten toegankelijk zijn voor en inspelen op de behoeften van personen met een handicap, zoals vastgelegd in algemene commentaar nr. 2 (2014) van het Comité over toegankelijkheid.

Punt 59. (...) Voorts is de beschikbaarheid van een voldoende aantal toegankelijke en betaalbare woningen cruciaal voor de deïstitutionalisering, met inbegrip van huisvesting voor gezinnen. Het is ook belangrijk dat de toegang tot huisvesting niet afhankelijk wordt gemaakt van eisen die de autonomie en zelfstandigheid van personen met een handicap beperken. Gebouwen en ruimten die toegankelijk zijn voor het publiek en alle vormen van vervoer moeten zodanig worden ontworpen dat aan de behoeften van alle personen met een handicap wordt voldaan.

Punt 70: (...) De besluitvormers op alle niveaus moeten het volledige scala van personen met een handicap actief betrekken en raadplegen, met inbegrip van organisaties van vrouwen met een handicap, oudere personen met een handicap, kinderen met een handicap, personen met psychosociale handicaps en personen met een verstandelijke handicap.

Punt 92. (...) Voorts is toegang tot openbare en gesubsidieerde huisvestingsprogramma's in de maatschappij vereist. (...)

Punt 95. Gegevens en informatie moeten systematisch worden uitgesplitst (art. 31) per handicap in alle sectoren, ook wat betreft huisvesting, woonregelingen en sociale bescherming, alsmede toegang tot zelfstandig wonen en ondersteuning en diensten. (...)

Punt 97 (j) Alomvattende beleidsmaatregelen en wetgevingsrichtsnoeren ontwerpen en financiële middelen toewijzen voor de bouw van betaalbare en toegankelijke woningen, de bebouwde omgeving, openbare ruimten en vervoer, samen met een passend tijdschema voor de uitvoering ervan en sancties die doeltreffend, afschrikkend en evenredig zijn voor schendingen door overheids- of particuliere instanties;

Punt 78. (...) Art. 9 vereist het opsporen en wegnemen van belemmeringen in voor het publiek toegankelijke gebouwen, zoals de herziening van bouw- en stedenbouwkundige voorschriften, de opnemings van normen voor universeel ontwerp in diverse sectoren en de vaststelling van toegankelijkheidsnormen voor woningen.

bijlage 3

Deïstitutionalisering en het realiseren van wonen in de maatschappij mét versterking van autonomie

Noch op federaal, regionaal of interfederaal niveau is er al een plan voor deïstitutionalisering. Het VN-Comité maant ons land wel aan om hier werk van te maken. In de tussentijd is het voor iedereen, ook voor actoren lokaal beleid, belangrijk om de visie van het VN-verdrag goed te begrijpen. Meer bepaald mag huisvesting creëren voor personen met een handicap niet leiden tot meer institutionalisering. Autonomie ondersteunen moet voorop staan.

Algemeen Commentaar nr. 5 stelt in punt 57 en 58²⁷:

“De Staten die Partij zijn moeten een strategie en een concreet actieplan voor de-institutionalisering aannemen. (...)”

“De-institutionalisering vereist tevens een systemische transformatie, die de sluiting van instellingen en het afschaffen van institutionaliserende regelgeving als onderdeel van een omvattende strategie omvat, alsook de creatie van een reeks individuele ondersteunende diensten, waaronder een gepersonaliseerd overgangsplan met budget en tijdsbestek en inclusieve ondersteunende diensten. Daarom is een op coördinatie en kruisbestuiving gerichte aanpak nodig, die hervormingen, een begroting en een gepaste houding waarborgt op alle niveaus en in alle overheidssectoren, met inbegrip van de lokale overheden.”

²⁷ https://www.gripvzw.be/nl/document/154/2019717347961_10-kernelementen-gc-art-19.docx

Qua visie is het belangrijk de puntjes op de i zetten. We stellen vast dat er discussie blijft ontstaan over de term 'residential services' (residentiële diensten) in art. 19. Men neemt te gemakkelijk aan dat dit gaat over woonzorgvoorzieningen waarbij wonen en zorg in 1 pakket worden aangeboden.

In overweging 33 maken de Guidelines over Deinstitutionalisering²⁸ duidelijk hoe men 'residential services' moet begrijpen:

"De term 'residentiële diensten' verwijst naar gemeenschapsgerichte ondersteunende diensten die gericht zijn op het waarborgen van gelijkheid en non-discriminatie bij de uitoefening van het recht op adequate huisvesting door personen met een handicap. Voorbeelden van woondiensten zijn sociale huisvesting, zelfbeheerde co-housing, gratis matchingdiensten en hulp bij het aanvechten van discriminatie op het gebied van huisvesting. Om als adequaat te worden beschouwd, moet huisvesting voldoen aan minimumcriteria met betrekking tot rechtszekerheid, beschikbaarheid van diensten, materialen, faciliteiten en infrastructuur, betaalbaarheid, bewoonbaarheid, toegankelijkheid, locatie en culturele adequaatheid"

Het beschermen en realiseren van het recht van personen met een handicap om te wonen in de maatschappij geldt voor alle personen met een handicap, ook voor mensen die momenteel in woonzorgvoorzieningen wonen.

Overweging 32²⁹ van de guidelines geeft veel handvaten over hoe woonactoren en - beleidsmakers mensen die in een instelling wonen, kansen kunnen geven om goed in de maatschappij te wonen:

"De Staten die partij zijn, moeten zorgen voor veilige, toegankelijke en betaalbare huisvesting in de gemeenschap, door middel van volkshuisvestings- of huursubsidies, voor personen die instellingen verlaten. Het samenvoegen van personen die de instellingen verlaten in gemeenschappelijke huisvestingsregelingen of in toegewezen buurten, of het bundelen van huisvesting met medische of ondersteuningspakketten, is onverenigbaar met de artt. 19 en 18, lid 1, van het Verdrag. Personen die instellingen verlaten, moeten het recht hebben om juridisch bindende huur- of

²⁸ <https://www.ohchr.org/en/documents/legal-standards-and-guidelines/crpd5-guidelines-deinstitutionalization-including>

²⁹ Zie <https://www.ohchr.org/en/documents/legal-standards-and-guidelines/crpd5-guidelines-deinstitutionalization-including>

eigendomsovereenkomsten aan te gaan. Huisvesting mag niet onder controle staan van het systeem voor geestelijke gezondheidszorg of andere dienstverleners die instellingen hebben beheerd, noch afhankelijk zijn van de acceptatie van medische behandeling of specifieke ondersteunende diensten.”

bijlage 4

Internationale richtlijnen over integrale toegankelijkheid, universeel ontwerp en betaalbaarheid

In punt 13 van het Algemeen Commentaar nr. 2 over art. 9 (Toegankelijkheid) van het VN-Verdrag Handicap legt het VN-Comité uit hoe het recht op toegankelijkheid moet worden begrepen en uitgevoerd:

“(…) Het is belangrijk dat de toegankelijkheid in al haar complexiteit wordt aangepakt, waarbij de fysieke omgeving, vervoer, informatie en communicatie, en diensten aan bod komen. De nadruk ligt niet langer op rechtspersoonlijkheid en de publieke of particuliere aard van degenen die eigenaar zijn van gebouwen, vervoersinfrastructuur, voertuigen, informatie en communicatie en diensten. Zolang goederen, producten en diensten voor het publiek openstaan of worden verstrekt, moeten zij voor iedereen toegankelijk zijn, ongeacht of zij eigendom zijn van en/of verstrekt worden door een overheidsinstantie of een particuliere onderneming. Personen met een handicap dienen gelijke toegang te hebben tot alle goederen, producten en diensten die voor het publiek toegankelijk zijn of worden aangeboden op een wijze die hun effectieve en gelijke toegang waarborgt en hun waardigheid eerbiedigt. Deze benadering vloeit voort uit het discriminatieverbod; het weigeren van toegang moet worden beschouwd als een discriminerende handeling, ongeacht of de dader een openbare of particuliere entiteit is. Toegankelijkheid moet worden geboden aan alle personen met een handicap, ongeacht het soort handicap, zonder enig onderscheid, zoals ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of sociale afkomst, eigendom, geboorte of andere status, juridische of sociale status, geslacht of leeftijd. Bij de toegankelijkheid moet vooral

rekening worden gehouden met het gender- en leeftijdsperspectief voor personen met een handicap.”³⁰

Het is duidelijk dat ook huisvesting en huurwoningen toegankelijk moeten worden gemaakt. Punt 17 van het Algemeen Commentaar nr. 2 over art. 9 (Toegankelijkheid) van het VN-Verdrag stelt dat obstakels voor de toegankelijkheid van onder meer huisvesting moeten worden verwijderd:

Punt 17. “Art. 9, par. 1, verplicht de Staten die partij zijn, om belemmeringen en barrières voor de toegankelijkheid van onder andere: (a) Gebouwen, wegen, vervoer en andere binnen- en buitenfaciliteiten, waaronder scholen, **woningen**, medische voorzieningen en werkplekken; (...)”³¹

En punt 42 van hetzelfde Algemeen Commentaar nr. 2 over art. 9 (Toegankelijkheid) van het VN-Verdrag Handicap stelt dat sociale huisvesting programma’s onder meer voor personen met een handicap toegankelijk moeten zijn:

“Punt 42: “(...) Programma's voor sociale huisvesting moeten woningen aanbieden die onder meer toegankelijk zijn voor gehandicapten en ouderen.”³²

De Speciale Rapporteur van de Verenigde Naties bestudeerde het recht op wonen van personen met een handicap en belichtte in een rapport uit 2017 dit recht als een onderdeel van het recht op een voldoende levensstandaard, en belichtte ook het recht op non-discriminatie in deze context. Dit rapport, voorgelegd aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties bevestigt dat zorgen voor toegankelijke huisvesting in een toegankelijke omgeving niet kan of mag worden uitgesteld.

- Enerzijds moet men ervoor zorgen dat nieuwe huisvesting meteen voldoet aan universeel ontwerp. Dit is een onmiddellijke verplichting.

³⁰ Zie punt 13 in

https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/internationaal-actief/uncrpd/uncrpd_-_general_comment_nr._2_nl.docx

³¹ https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/internationaal-actief/uncrpd/uncrpd_-_general_comment_nr._2_nl.docx

³² https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/internationaal-actief/uncrpd/uncrpd_-_general_comment_nr._2_nl.docx

- Het vergt anderzijds ook plannen, wetgeving en investeringen om de drempels in de bestaande huisvesting te verwijderen. Dit dient zo snel mogelijk te gebeuren.

De Speciale Rapporteur verwoordt het zo:

“Het is een directe verplichting van staten om ervoor te zorgen dat nieuwe woningen worden ontwikkeld in overeenstemming met de eisen voor barrière vrij ontwerp. Staten moeten ook zo snel mogelijk wetgeving en plannen aannemen om ervoor te zorgen dat barrières in bestaande woningen in de loop van de tijd worden verwijderd.”³³

Naast het wegwerken van barrières in de wooninfrastructuur, werken beleidsmakers best ook aan het verbeteren van de toegang tot en beschikbaarheid van huisvesting:

“Zoals de Speciale Rapporteur herhaaldelijk heeft opgemerkt in haar dialoog met overheidsfunctionarissen, moeten staten volgens dat artikel ook economische en sociale toegankelijkheidsbarrières aanpakken door te zorgen voor voldoende uitkeringen of huisvestingssubsidies om de kosten van adequate huisvesting en andere diensten te dekken.”³⁴

Er is pas toegang tot huisvesting als die huisvesting betaalbaar is:

“53. Overheden hebben de plicht om niet alleen fysieke, maar ook financiële en juridische barrières weg te nemen voor toegang tot adequate huisvesting voor mensen met een beperking. Ze moeten de betaalbaarheid van huur, nutsvoorzieningen en andere essentiële diensten garanderen, door de nodige financiële hulp te bieden, zoals via huursubsidies, en het aanpakken van barrières met betrekking tot huurcontracten en toegang tot leningen.”³⁵

³³ Dit is een eigen vertaling. De oorspronkelijke tekst vind je op p.13 van <https://www.feantsa.org/download/n17212201958608767430355359.pdf>

³⁴ Dit is een eigen vertaling. De oorspronkelijke tekst vind je op p. 12 van <https://www.feantsa.org/download/n17212201958608767430355359.pdf>

³⁵ Dit is een eigen vertaling van punt 53 van <https://www.feantsa.org/download/n17212201958608767430355359.pdf>

In de Vlaamse Codex Wonen wordt in art. 3.1 §1. bepaald op welke vlakken elke woning moet voldoen aan de elementaire veiligheids-, gezondheids- en woonkwaliteitsvereisten, die door de Vlaamse Regering nader bepaald worden³⁶. Universeel ontwerp of integrale toegankelijkheid staan daar niet bij. Er worden geen minimumstandaarden opgelegd om aan de noden van personen met een handicap te voldoen. Dat is een gemis. GRIP pleit ervoor dat wordt onderzocht hoe deze en andere wetgeving meer in lijn gebracht kan worden met de teksten van het VN-Verdrag.

Inter (Vlaams expertisecentrum toegankelijkheid) / de Vlaamse Overheid onderscheidt 6 voorwaarden om te kunnen spreken van integrale toegankelijkheid³⁷:

1. betreedbaar
2. bereikbaar
3. bruikbaar
4. beschikbaar
5. begrijpelijk
6. bekend

De Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten (VVSG) spreekt van 7 B's van toegankelijkheid³⁸:

1. bruikbaarheid
2. beschikbaarheid
3. betaalbaarheid
4. bereikbaarheid
5. bekendheid
6. begrijpbaarheid
7. betrouwbaarheid

De notie van betaalbaarheid wordt niet standaard meegenomen bij het uitwerken van integrale toegankelijkheid. GRIP onderstreept het belang

³⁶

<https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1033810&datum=&geannoteerd=true&print=false#H1099932>

³⁷ <https://www.vlaanderen.be/inter/toegankelijkheid-en-universal-design/wat-is-toegankelijkheid>
geraadpleegd op 27 oktober 2024

³⁸ <https://www.vvsg.be/omgeving/wonen> geraadpleegd op 27 oktober 2024

van betaalbaarheid en pleit ervoor om in het denken over integrale toegankelijkheid de betaalbaarheid ten volle mee te nemen. Je bent niet veel met een mooi aangepaste bus als het ticket te duur is. Of als je geen prikkelarm appartement vindt aan een voor jou betaalbare prijs.

In het Handboek over toegankelijke gebouwen wordt opgenomen dat toegankelijkheid veel verder gaat dan fysieke toegankelijkheid.

“De beperkte associatie van het begrip ‘toegankelijkheid’ met ‘fysieke toegankelijkheid’ is niet steeds correct. Als we over ‘toegankelijkheid’ spreken denken de meesten onder ons aan gebouwen met bijvoorbeeld hellingen, liften en aangepaste toiletten. Uiteraard zijn dat essentiële elementen voor de toegankelijkheid van een gebouw. Toegankelijkheid als ruim begrip en thema omvat echter veel meer dan dat. Het gaat over het gebruik van een goede communicatie, duidelijke informatieverstrekking, klantvriendelijkheid, dienstverlening, logische signalisatie, goede maatvoering, voldoende gebruiksruimte enzovoort. Toegankelijkheid omvat naast fysieke aspecten ook psychosociale, informatieve en communicatieve aspecten. De verwevenheid en het aanvullende karakter van elk van die deelaspecten zorgen ervoor dat gebruikers mogelijkheden krijgen om te functioneren binnen onze fysieke bebouwde omgeving.”³⁹

Universeel ontwerp is een van de middelen om tot integrale toegankelijkheid van huisvesting te komen. Het belang van universeel ontwerp wordt geduid in punt 15 van het Algemeen Commentaar nr. 2 van het VN-Comité over het VN-Verdrag Handicap:

Punt 15: “De strikte toepassing van universal design op alle nieuwe goederen, producten, faciliteiten, technologieën en diensten moet alle potentiële consumenten, ook personen met een handicap, volledige, gelijke en onbeperkte toegang bieden, op een wijze die ten volle rekening houdt met hun inherente waardigheid en diversiteit.”⁴⁰

³⁹ <https://toegankelijkgebouw.be/Home/Toegankelijkheid/tabid/64/Default.aspx>

⁴⁰ https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/internationaal-actief/uncrpd/uncrpd_-_general_comment_nr._2_nl.docx

De Vlaamse overheid onderscheidt 7 basisprincipes of uitgangspunten om af te toetsen of een ontwerp of gebouw voldoende aandacht heeft voor gebruik door iedereen⁴¹:

- Bruikbaar voor iedereen (principe 1)
- Flexibiliteit in het gebruik (principe 2)
- Eenvoudig en intuïtief gebruik (principe 3)
- Begrijpelijke informatie (principe 4)
- Marge voor vergissingen (principe 5)
- Bepaalde inspanning (principe 6)
- Geschikte afmetingen en gebruiksruidten (principe 7)

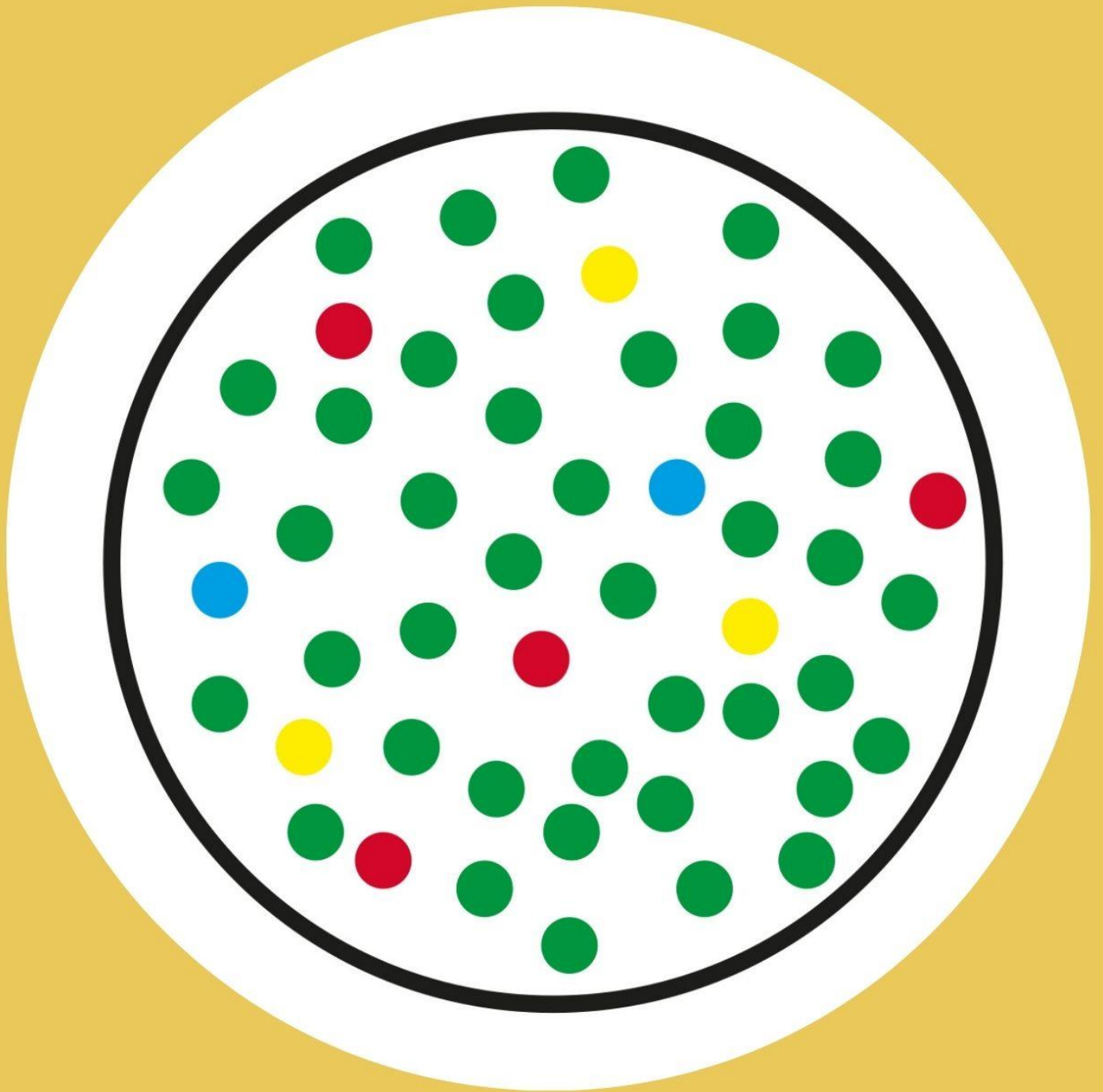
Die 7 principes zijn een leidraad om kwaliteit voor iedereen te verzekeren bij omgevingen, gebouwen, producten en informatie. Van ontwerp tot afwerking.⁴²

⁴¹ <https://toegankelijkgebouw.be/Home/UniversalDesign/tabid/92/Default.aspx> geraadpleegd op 27 oktober 2024

⁴² <https://www.vlaanderen.be/inter/toegankelijkheid-en-universal-design/universal-design-of-ontwerpen-voor-iedereen> geraadpleegd op 27 oktober 2024

INCLUSIE

Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap (GRIP vzw)
Vooruitgangstraat 323, 1030 Brussel | T. (02) 214 27 60 | info@gripvzw.be
www.gripvzw.be | Ondernemingsnummer 0474368203 | RPR Brussel